

Setkání s profesorem Knížákem

3.8.2026 - Aleš Knížek, Michal Burian | Vojenský historický ústav Praha

Málokoho by napadlo spojovat osobu profesora Milana Knížáka s Vojenským historickým ústavem Praha (VHÚ Praha). V době, kdy stál v čele Národní galerie (1999-2011), však bylo toto spojení velmi plodné - a dalo by se říci i přátelské. Vše přitom začalo úplně jinak.

Od sporu o palác po prolomení ledů

V roce 2002 získala Národní galerie od Ministerstva obrany ČR bezúplatným převodem renesanční Schwarzenberský palác na Hradčanech. Ten od druhé světové války spravoval právě Vojenský historický ústav. Budova byla v havarijním stavu; tehdejší vedení VHÚ Praha však odmítlo postupnou opravu navrhovanou ministerstvem obrany a požadovalo okamžitou celkovou rekonstrukci. Výsledkem byl převod objektu pod Národní galerii.

VHÚ Praha tím ztratil možnost dlouhodobě vystavovat své nejstarší sbírkové předměty a vztahy s vedením galerie, reprezentovaným Milanem Knížákem, byly více než napjaté.

Ledy se prolomily až o něco později. Na přelomu let 2002 a 2003 proběhla v Galerii Rudolfinum výstava kurátorky Terezy Petiškové. Historiky výtvarného umění dlouho přehlížená sbírka VHÚ Praha se zde prezentovala řadou děl, která přitáhla pozornost odborníků k depozitářům ústavu v Lešanech u Týnce nad Sázavou. Souhrou okolností - s přispěním prezidenta Václava Klause a bývalé předsedkyně Senátu Parlamentu ČR a starostky Lešan Libuše Benešové - se pak stalo něco nečekaného: Milan Knížák jednoho dne projel branou lešanského muzea, aby si tamní depozitáře výtvarného umění osobně prohlédl.

Humvee, Kupka a zbraně jako „obnažený design“

Právě tento okamžik vše změnil. Milan Knížák dorazil v maskovaném vojenském voze Humvee z přebytků americké armády v Německu. Během pár minut rozhovoru s jeho hrdým majitelem byly staré spory zapomenuty a začala se plánovat nová budoucnost.

Prohlídku depozitářů provázely jeho časté výkřiky: Živá diskuse se rozvinula zejména nad sbírkou prací Františka Kupky a Otto Gutfreunda. Velkým tématem se stalo také bezplatné vstupné, které VHÚ Praha ve svých expozicích nabízel. Milan Knížák o jeho zavedení v Národní galerii následně několik let neúspěšně bojoval, kvůli odporu ministerstva kultury se mu to však nepodařilo.

Spolupráce se ale projevila jinde. Když Národní galerie upravovala stálou expozici moderního a současného umění ve Veletržním paláci, doplnilo ji v roce 2009 vedle zapůjčených výtvarných děl i několik zbraní z VHÚ Praha - pro mnohé návštěvníky překvapivým až šokujícím způsobem. Obraz Otakara Nejedlého z roku 1919, znázorňující válkou zničenou krajinu u francouzského Belloy-en-Santerre, tak doprovodil plamenomet, chemická maska nebo těžký mozdíř. Při debatách o výběru předmětů Milan Knížák i ředitel Sbírkou současného a moderního umění Tomáš Vlček zdůrazňovali, že moderní zbraně představují „totální, obnažený design“.

Návrat do Schwarzenberského paláce

Původní jablko sváru - Schwarzenberský palác - mezitím prošlo rozsáhlou rekonstrukcí. V březnu

2008 v něm byla otevřena nová stálá expozice . Díky opravě unikátního barokního krovu vznikl v podkroví zcela nový výstavní prostor o rozloze přibližně 600 m².

Milan Knížák tento prostor nabídl právě Vojenskému historickému ústavu pro vybudování stálé expozice historických zbraní. Tímto krokem byly staré sváry definitivně urovnány. Ve spolupráci s ředitelem Sbírký starého umění Vitem Vlnasem se začala připravovat smlouva o dlouhodobé spolupráci.

Záhy se však ukázalo, že nosnost podlah v podkroví neumožňuje instalaci těžkých výstavních vitrín. V té chvíli se projevil charakter Milana Knížáka. Ačkoliv smlouva ještě nebyla podepsána a bylo možné z ní bez problémů vycouvat, on již dal své slovo, že se VHÚ Praha do paláce vrátí. Pod dohledem Národního památkového ústavu tak začaly stavební úpravy, které umožnily expoziční využití tohoto unikátního prostoru.

V roce 2011 se podkroví otevřelo veřejnosti. Expozice kurátora Jana Šacha představila na 550 exponátů z období od 15. do poloviny 19. století v rozsahu a kvalitě, které neměly v Česku obdoby. Expozice navržená v moderním duchu akcentujícím historické prostory architektonickým ateliérem SGL Projekt patřila bez pochyb k tomu nejlepšímu, co kdy VHÚ Praha připravil.

V paláci zůstala deset let, jak určovala původní smlouva. Ačkoliv se předpokládalo její prodloužení, nástupci Milana Knížáka o pokračování spolupráce neprojevíli zájem. Expozice byla demontována a řadu z těchto unikátních exponátů si dnes můžete prohlédnout v nové expozici rekonstruovaného Armádního muzea Žižkov.

Rok 2011 byl pro Milana Knížáka zároveň posledním ve funkci generálního ředitele Národní galerie. Další občasná setkání už probíhala výhradně v přátelském a neformálním duchu.

Rádi bychom touto cestou panu profesorovi dodatečně poděkovali za chvíle, které byly pro naši instituci i pro nás osobně nesmírně obohacující.

Aleš Knížek a Michal Burian

<https://www.vhu.cz/setkani-s-profesorem-knizakem>